

KAZIMIRSKI, Albert de Biberstein

için kurgulandığını, Kur'an'ın kendi içinde belli bir düzeni bulunmayan, bütünüyle Peygamber'e ait bir derleme olduğunu ileri sürmektedir. Kazimirski'nin 1844'te İspanyolca'ya, 1880'de Rusça'ya tercüme edilen Kur'an tercümesi, Muhammed Arkoun (Paris 1970) ve Maxime Rodinson (Paris 1981) gibi uzmanların takdim yazıları ve notlarıyla birlikte Fransa'da birçok kez yayımlandı.

Kazimirski'nin ilk çalışmalarından biri Kırımli Seyyid Mehmed Rızâ'nın (ö. 1756) Kırım Hanlığı tarihine dair *es-Seb'u's-seyyâr fî ahbâri mülûki Tatar* adlı Türkçe eserinin kısmî tercümesidir (*Précis de l'histoire des khans de Crimée depuis l'an 880 jusqu'à l'an 1198 de l'Hégire*, Paris 1833). Kazimirski'nin Türkçe'den Fransızca'ya tercüme ettiği ve *Journal Asiatique* dergisinde yayımlanmış başka yazıları da vardır.

Önemli bir sözlük bilimci olan Kazimirski'nin Fransızca-Lehçe (*Dictionnaire français-polonais*, Paris 1839) ve Arapça-Fransızca (*Dictionnaire arabe-français*, I-II, Paris 1845-1860; Kahire 1875; Beyrut 1944) sözlükleri önemlidir. Ayrıca Farsça diyaloglar, dil bilgisi ve sözlükten oluşan *Dialogues Français-Persans: Précédés d'un Précis de la grammaire persane et suivis d'un Vocabulaire français-persan* adlı bir eseri vardır (Paris 1883). Binbir gece masallarından seçtiği bazı hikâyeleri Fransızca tercümeleriyle birlikte *Hikâyetü Enîsi'l-celis: Enis el-Djelis ou Histoire de la belle persane. Conte des mille et une nuits* (Paris 1846) adıyla yayımlanmış, Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Gülistân*'ını Lehçe'ye çevirmiş (Paris 1876) ve Menûçîhrî-yi Dâmegânî'nin (XI. yüzyıl) Farsça divanını tercüme etmiştir (Paris 1886).

BİBLİYOGRAFYA :

Kazimirski, *Le Koran: Traduction nouvelle*, Paris 1852, s. I-XXXIV; R. Blachère, *Introduction au Coran*, Paris 1959, s. 267-272; Sylvette Larzul, "Kazimirski Biberstein, Albin de", *Dictionnaire des orientalistes de langue française* (ed. F. Pouillon), Paris 2008, s. 537-538; a.m.f., "Les premières traductions françaises du Coran (XVIIe-XIXe siècles)", *Archives de sciences sociales des religions*, sy. 147, Paris 2009, s. 147-165; Abdelrahman Ahmed Abdelrahman Foda, "Les contraintes du choix lexical dans la traduction des sens du Coran vers le français", *Journal of Faculty of Languages & Translation*, XVI/2, Cairo 2018, s. 340; C. Rabin, "Arabiyya", *El²* (İng.), I, 561-567; J. A. Haywood, "Kâmus", a.e., IV, 525.

İSMAIL TAŞPINAR

KAZVİN

(كزوين)

İran'da şehir ve aynı adı taşıyan idari birimin merkezi.

Elburz dağlarının güney eteğinde, Tahran'ın 150 km. kuzeybatısında ve denizden 1290 m. yükseklikte kanalların suladığı bağlar, bahçeler arasında yer alan bir tarım pazarı ve sanayi merkezidir. Nüfusu 309.500'dür (2001 tah.). Sâsânî Hükümdarı I. Şâhpur tarafından milâdî 250 yılına doğru, Deylemîler'in akınlarına karşı imparatorluğun kuzey sınırlarını koruma amacıyla bir garnizon olarak kurulmuştur.

Hz. Ömer zamanında Berâ b. Âzib tarafından bir süre kuşatıldıktan sonra sulh yoluyla ele geçirildi (24/644) ve halkı İslâmiyet'i kabul etti. Buraya ilk defa bir şehir görünümü kazandıran kişi, Hz. Osman döneminde Irak genel valisi olan Velîd b. Ukbe'nin tayin ettiği vali Saîd b. Âs'tır. Hârûnürreşid'in başlattığı surların yapımı 254'te (868) Mu'tez- Billâh zamanında tamamlandı. Hârûnürreşid şehre bir de cu-

ma camisi yaptırıp bakımına çeşitli vakıflar tahsis etmiştir. Kazvin, Abbâsiler döneminde Hazar kıyısındaki Şîiler'le hali felik kuvvetleri arasında mücadele alanı oldu. Kevkebiler'le Şîiler'in burada çıkardıkları isyanlar Mu'tez- Billâh'ın kumandanı Mûsâ b. Boğa tarafından bastırıldı. Bu dönemde özellikle surların tamamlanmasından sonra şehrin artan nüfusu esas itibarıyla Arap'tı ve şehirli kendilerinin fâtih Araplar'ın çocukları olduklarını söylerlerdi. Mu'tasım- Billâh'ın vali tayin ettiği Fahrüddeve Ebû Mansûr el-Kûfî, Kazvin'i kısa bir süre hariç yaklaşık kırk yıl yönetti. Şehir 251'de (865) Ali evlâdının, 293'te (905-906) Sâmânîler'in hâkimiyeti altına girdi. Ertesi yıl Hamdullah el-Kazvîni'nin mensup olduğu Müstevfîler ailesi şehrin yönetimini ele geçirdi ve yirmi yedi yıl boyunca elinde tuttu. 304'te (916-17) Sâcoğulları'ndan Yûsuf b. Ebû's-Sâc'ın saldırısını püskürten Esfâr b. Şîreyyh kendisini Kazvin hâkimi ilân etti. Şehir 318'de (930) Büveyhîler'in, 420'de de (1029) Gazneliler'in idaresine girdi.

Tuğrul Bey zamanında Kazvin'i alan Selçuklular, XI. yüzyılın ortasından XIII. yüzyılın başına kadar burayı çok azı günümüze ulaşan çeşitli mimari eserlerle süslediler; bunlardan Mescid-i Cum'a ve Medrese-i Haydariyye hâlen ayakta. Şehir daha sonra Hârizmşahlar'la Moğollar arasında hâkimiyet mücadelesine sahne oldu. Moğollar Alamut'taki İsmâîlîler'in sonunu getirirlerden önce 617'de (1220) Kazvin ahalisini kılıçtan geçirdiler ve birçok Türk- Moğol kabilesini buraya iskân ettiler. Bu durum Türkçe'nin nüfusun büyük bir bölümü tarafından kullanılmasına yol açtı. Mengü Kağan 651'de (1253) İftihârüddin Muhammed'i buraya vali tayin ederek yaklaşık yarım asır sürecek olan İftihârîler dönemini başlattı. Gâzân Han zamanında karışıklıklar çıktı ve halkın çoğu şehri terketti; cuma namazları kılınmadı.

Karakoyunlu Kara Yûsuf'un Irâk-ı Acem'i fethetmekle görevlendirdiği Bistam Bey tarafından Karakoyunlu topraklarına katılan Kazvin, Timur'un oğlu ve halefi Şâhruh zamanında el değiştirdi. Karakoyunlu Hükümdarı Cihan Şah, Şâhruh'un vefatı üzerine (851/1447) Kazvin'i ülkesine kattı.

Kazvin Safevîler'in yönetiminde önem kazandı; zira batıda Osmanlılar'a, kuzeydoğuda Özbekler'e karşı önden giden savaşçılar için bir üs durumunda idi. Tebriz

Sehzade
Hüseyin
Türbesi -
Kazvin /
İran

Osmanlılar'ca ele geçirildiğinde Şah Tahmasb idare merkezini buraya taşıdı (1555). Kazvin başşehir iken Rusya ile Avrupa arasındaki ticaretin gelişmesinde aktif rol oynadı ve büyük bir refaha kavuştu. XVII. yüzyılın başında buraya gelen çok sayıda Avrupalı seyyahın gözlemlerine göre Kazvin İsfahan'dan sonra imparatorluğun ikinci büyük şehriydi. 1674'te şehri ziyaret eden Chardin surların yıkıntı halinde olduğunu söyler. Safevî döneminden bugüne kalan tek önemli yapı, eski şehrin doğusundaki harap vaziyette bulunan Şah Tahmasb Sarayı'dır. Afganlar 1722'de Kazvin'e girdilerse de ertesi yıl İsfahan'a doğru çekilmek zorunda kaldılar. Şehir 1726'da Osmanlılar'a boyun eğdi, fakat kısa sürede geri alındı.

XIX. yüzyılda Kaçarlar'ın hâkimiyetinde Kazvin biri Trabzon, diğeri Hazar üzerinden Avrupa'ya giden başlıca iki ticaret yolunun kesişme noktasında bulunmasından dolayı çok parlak günler yaşadı. Yüzyılın sonunda Tahran - Kazvin telgraf hattının ve şehri Tahran, Tebriz, Hemedan ve Enzeli'ye bağlayan modern yolların inşa edilmesi durumunu daha da güçlendirdi. Fakat Kazvin'de nüfusun yavaş arttığı görülür; XIX. yüzyılın başında 25.000 civarında iken XX. yüzyılın başında ancak 40.000'e çıkmıştır. 1966'da 88.106 olan nüfus 1976'da 139.258'e, 1986'da 248.591'e ulaşmıştır. Mescid-i Nebî (Şah Camii), Şehzade Hüseyin Türbesi gibi dikkaat çeken yapılar bu dönemde inşa edilmiştir. Şehir 1906 İran Meşrutiyet İnkılabı'nda önemli bir rol oynamamakla beraber 1918'de Gilân'da patlak veren Cengeller isyanına karşı mücadelede temel hizmet gördü. Kazvin 1960'lı yılların başında endüstrileşme sebebiyle büyük bir gelişme gösterdi; burada özellikle makine ve elektrikli aletler üzerine çeşitli tesisler kuruldu. Ayrıca Tahran - Kazvin otolyolu hizmete girdi. Kazvin'den hemen her ilim dalında birçok âlim çıkmış ve Kazvinî nisbesiyle meşhur olmuştur (geniş bilgi için bk. Sem'ânî, X, 136-139).

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân* (nşr. de Goeje), Leiden 1866, s. 280, 318, 321, 324; Taberî, *Tarih* (Ebû'l-Fazl), bk. İndeks; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb* (Meynard), bk. İndeks; Sem'ânî, *el-Ensâb*, X, 136-139; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), IV, 389-391; Bündârî, *Zübdetü'n-Nusra* (Burslan), bk. İndeks; Zekeriyâ b. Muhammed el-Kazvinî, *Âşârü'l-bilâd* (nşr. F. Wüstenfeld), Leiden 1848, bk. İndeks; Müstevfî, *Tarih-i Güzide* (Nevâî), s. 13, 205, 219, 328, 409, 412, 762, 764; a.mlf., *Nüzhetu'l-kulûb* (Strange), s. 36, 53, 55-60, 195, 203, 217, 220-223, 281-282;

M. Ali Gülriz, *Minudâr ya Bâbü'l-cennâ-yi Kazvin*, Tahran 1969-70, IV/4, s. 97-132; IV/5-6, s. 156-210; R. N. Annells v.dğr., *Explanatory Text of the Qazvin and Rasht Quadrangles Map 1:250.000*, Téhéran 1975; Hüseyin Müderrisi Tabâtâbâî, *Berkî ez Târih-i Kazvin* (nşr. Seyyid Mahmûd Mar'âşî), Kum 1361; Fr. de Blois, "The İftikârîyan of Qazvin", *Iran and Iranian Studies, Essays in Honor of İraj Afshar*, Princeton 1998, s. 13-23; A. Amirshahi, "Le développement de la ville de Qazvin jusqu'au milieu du VIIIe/XIVe siècle", *REI*, XLIX/1 (1981), s. 1-42; Hüseyin Kulî Sütüde, "Târihçe-i Kazvin", *Berresihâ-yi Târihî*, IV/4, Tahran 1969, s. 97-132; IV/6 (1970), s. 165-210; Cl. Huart, "Kazvin", *IA*, VI, 527-528; A. K. S. Lambton, "Kazvin", *El²* (İng.), IV, 857-862; R. M. Hillenbrand, "Kazwin [Monuments]", a.e., IV, 862-863.

MARCEL BAZIN

KAZVİNİ,

Abdülgaffâr b. Abdülkerîm
(عبد الغفار بن عبد الكريم القزويني)

Necmüddin Abdülgaffâr b. Abdülkerîm
b. Abdilgaffâr el-Kazvinî
(ö. 665/1266)

Şâfiî fakihî.

el-Hâvî's-şagîr adlı eseriyle kazandığı şöhrete, devrinin önde gelen âlimlerinden biri olduğunun belirtilmesine rağmen yetişmesi, hoca ve talebeleri hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Bu durum muhtemelen, memleketinden ayrılmaması ve devrinin diğer önemli ilim merkezlerinde bulunmamasından kaynaklanmıştır. Zehebî, Kazvinî'nin İsfahan'dan Afife el-Fârikâniyye'den icâzet aldığını, Sadreddin İbn Hammûye'nin de ondan icâzetle kendilerine rivayette bulunduğunu belirtir. Kazvinî hacca gitmiş ve bu sırada karşılaştığı Şehâbeddin es-Sühreverdî ona yazmakta olduğu *el-Hâvî* adlı eserini bir an önce bitirmesini tavsiye etmiştir. Kaynaklarda hakkında yer alan bir bilgi de fıkıh yanında hesap konusunda da geniş bilgi sahibi ve keramet ehli sâlih bir insan olduğudur. Zehebî'nin verdiği bilgiye göre Kazvinî 8 Muharrem 665'te (9 Ekim 1266) vefat etti. Diğer kaynakların da bu tarihi vermesine karşılık Yâfiî ve Abbâdî 668 (1270) yılını esas almakta, bu tarihi ise bir rivayet olarak kaydetmektedir.

Eserleri. 1. *el-Hâvî's-şagîr**. *el-Hâvî fi'l-fürûc* (*el-Hâvî fi'l-fetâvî*) olarak da bilinen ve VII. (XIII.) yüzyılda Râfiî ve Nevevî'nin eserleriyle birlikte Şâfiî fıkının önemli bir metnini teşkil eden eser, muhtemelen Mâverdi'nin aynı adlı kitabından ayırt edilmesi için daha sonraları "es-sagîr"

sıfatıyla anılmıştır. Alâeddin el-Konevî, Çârperdi, İbnü'l-Mülakkın ve diğer bazı âlimlerin şerhettiği eserin İbnü'l-Mukrî el-Yemenî tarafından yapılan muhtasarına İbn Hacer el-Heytemî iki şerh yazmış, İbnü'l-Verdi'nin nazmını da İbnü'l-İrâki ve Zekeriyâ el-Ensârî şerhetmiştir. 2. *el-Ucâb fi şerhi'l-Lübâb*. Müellifin *el-Hâvî*'den önce kaleme aldığı, Şâfiî imamlarının çoğunluğunun görüşlerine dayanan muhtasar eseri *el-Lübâb* üzerine yazdığı şerhtir (Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 697; Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 1175; TSMK, III. Ahmed, nr. 1108; Hidiviyye Ktp., nr. 1691-1692). Kazvinî'nin ayrıca hesaba dair bir kitap yazdığı da kaydedilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Zehebî, *Târihu'l-İslâm: sene 661-670*, s. 197-198; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, IV, 167-169; Sübkî, *Tabakât* (Tanâhî), VIII, 277-278; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 452-453; Abbâdî, *Zeylû Tabakâti'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyyin* (nşr. Ahmed Ömer Hâşim - M. Zeynühum M. Azb, Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyyin* içinde), Kahire 1413/1993, III, 85; İbn Kâdi Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 137; İbn Hacer, *ed-Dürrü'l-kâmine*, IV, 19; Münâvî, *el-Kevâkibü'd-dürriyye* (nşr. Abdülhamîd Sâlih Hamdân), Kahire, ts. (el-Mektebetü'l-Ezheriyye), II, 116-117; Keşfü'z-zunûn, I, 625-627; II, 1543; Nebhâni, *Câmi'ü kerâmâti'l-evliyâ*, Beyrut 1409/1989, II, 194; Serkis, *Mu'cem*, II, 1509-1510; *Fihristü'l-Kütübhaneti'l-Hidiviyye*, III, 244; Brockelmann, *GAL*, I, 494-495; *Suppl.*, I, 679; H. Algar, "al-Kazvinî", *El²* (İng.), IV, 864-865.

AHMET ÖZEL

KAZVİNİ, Alâüddevle

(علاء الدولة القزويني)

Mîr Alâüddevle b. Mîr Yâhyâ
b. Abdillatif el-Kazvinî
(ö. 998/1590'dan sonra)

İranlı şair ve tezkire yazarı.

Kazvin'de doğdu. Mîr Alâüddevle olarak da tanınır. *Lübbüt-tevârih* müellifi Mîr Yahyâ Kazvinî'nin oğludur. Şah I. Tahmasb, babası ve ailesinin hapsedilmesi için ferman çıkardığında Azerbaycan'da bulunan Kazvinî kardeşi Abdillatif'le beraber Gilân'a kaçtı. Daha sonra Hindistan'a gidip Bâbürlü Hükümdarı Ekber Şah'ın sarayına intisap etti. Ekber Şah'a hocalık yapan Kazvinî'nin vefat tarihi bilinmemektedir. 998 (1590) yılına kadar yaşamış olan şairlerden bahsetmesi onun bu tarihten sonra öldüğünü gösterir.

Kazvinî'nin bilinen tek eseri olan *Nefâ'isü'l-me'âsir* üç bölümden meydana gelir. Müellif, birinci bölümde tezkirenin